Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
föredraget den 10 juli 2019[1]

Mål C-467/18

Rayonna prokuratura Lom
mot
EP,
Ytterligare deltagare i rättegången:
HO

(begäran om förhandsavgörande från Rayonen sad Lukovit (Distriktsdomstolen i Lukovit, Bulgarien))

”Begäran om förhandsavgörande – Direktiven 2012/13/EU, 2013/48/EU och (EU) 2016/343 – Tillämpningsområde – Polisens agerande – Åklagarmyndighetens förundersökning – Särskilt straffrättsligt förfarande för att besluta om tvångsvård – Intagning på en psykiatrisk klinik med stöd av en lag som inte är straffrättslig – Effektiv domstolsprövning av iakttagandet av den misstänktes eller tilltalades rätt till information och till tillgång till försvarare – Oskuldspresumtion – Utsatta personer”

1. Denna begäran om förhandsavgörande handlar om tillämpningen av direktiven 2012/13/EU[2], 2013/48/EU[3] och (EU) 2016/343[4] i ett straffrättsligt förfarande mot en person som från och med den tidpunkt då han frihetsberövades som misstänkt för ett grovt brott uppvisade tecken på psykisk störning och därför togs in på en psykiatrisk klinik.

2. Dessa direktiv innehåller ”gemensamma minimiregler om skyddet för misstänktas och tilltalades processuella rättigheter”. De syftar till att ”stärka medlemsstaternas förtroende för varandras straffrättsliga system, och således till att underlätta det ömsesidiga erkännandet av avgöranden i straffrättsliga frågor”.[5]

1 Originalspråk: spanska.

2 Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 2012, s. 1).

3 Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294, 2013, s. 1).

4 Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden (EUT L 65, 2016, s. 1).

5 Skäl 10 i direktiv 2016/343.

3. Mot bakgrund av detta syfte, är frågan huruvida de tre direktiven är avsedda att tillämpas i straffrättsliga förfaranden där avgörandena rimligen inte kan förväntas bli föremål för ömsesidigt erkännande mellan medlemsstaterna. Någon sådan invändning har ännu inte godtagits av domstolen.[6] Kanske vore det lämpligt att nyansera denna praxis mot bakgrund av hur målen om förhandsavgörande har utvecklats inom just detta område.

I. Tillämpliga bestämmelser

A. Unionsrätt

1. Direktiv 2012/13

4. Artikel 1 (”Syfte”) har följande lydelse:

”Detta direktiv fastställer bestämmelser om misstänkta eller tilltalade personers rätt till information om deras rättigheter vid straffrättsliga förfaranden och om anklagelsen mot dem. …”

5. I artikel 2 (”Tillämpningsområde”) föreskrivs följande:

”1. Detta direktiv är tillämpligt från den tidpunkt då personer underrättas av en medlemsstats behöriga myndigheter om att de är misstänkta eller tilltalade för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandena har avslutats, med vilket ska förstås det slutgiltiga avgörandet i frågan huruvida den misstänkta eller tilltalade personen har begått brottet samt i förekommande fall även under rättegång och i väntan på beslut om ett eventuellt överklagande.

…”

6. Artikel 3 (”Rätten att bli informerad om rättigheter”) har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer utan dröjsmål underrättas om åtminstone följande processuella rättigheter, så som dessa tillämpas enligt nationell rätt, för att dessa rättigheter ska kunna utövas effektivt:

a) Rätten till tillgång till försvarare.

…

c) Rätten att bli underrättad om anklagelsen, i enlighet med artikel 6.

…

2. Medlemsstater ska se till att den information som lämnas enligt punkt 1 ska ges muntligen eller skriftligen, på ett enkelt och lättillgängligt språk, med beaktande av utsatta misstänkta eller tilltalade personers eventuella särskilda behov.”

6 I sitt förslag till avgörande av den 5 februari 2019 i målet Moro (C-646/17, EU:C:2019:95), drog generaladvokaten Bobek slutsatsen att ”för att direktiv 2012/13 ska vara tillämpligt krävs inte att det föreligger en gränsöverskridande dimension i det enskilda fall som ska prövas av den nationella domstolen” (punkt 44). Han gjorde härvidlag bland annat gällande att domstolen i sin dom av den 5 juni 2018, Kolev m.fl. (C-612/15, EU:C:2018:392) tolkade det direktivet utan att det tycktes ”finnas något synbart gränsöverskridande element”. I sin dom av den 13 juni 2019, Moro, C-646/17, EU:C:2019:489, bekräftade domstolen denna ståndpunkt.

7. Artikel 4 (”Rättighetsinformation i samband med ett frihetsberövande”) har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer som anhållits eller häktats skriftligen erhåller rättighetsinformation utan dröjsmål. De ska ges tillfälle att läsa rättighetsinformationen samt ska ha rätt att behålla den under hela den tid de är frihetsberövade.

…”

8. Artikel 6 (”Rätten att bli informerad om anklagelsen”) har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade personer erhåller information om den brottsliga gärning som de är misstänkta eller anklagade för. Den informationen ska tillhandahållas utan dröjsmål och vara så utförlig som krävs för att säkerställa ett rättvist förfarande och ett effektivt utövande av rätten till försvar.

2. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer som anhållits eller häktats informeras om skälen till anhållandet eller häktningen, inbegripet vilken brottslig gärning som vederbörande misstänks eller anklagas för att ha begått.

3. Medlemsstaterna ska se till att utförlig information om anklagelsen, inbegripet brottets art och brottsrubriceringen liksom det sätt på vilket den tilltalade personen varit delaktig i brottet, tillhandahålls senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till en domstol.

4. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer utan dröjsmål informeras om alla ändringar i den information som tillhandahållits i enlighet med denna artikel, där så krävs för att man ska kunna säkerställa ett rättvist förfarande.”

2. Direktiv 2013/48

9. Artikel 1 (”Syfte”) har följande lydelse:

”Detta direktiv fastställer minimiregler om rättigheterna för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden att få tillgång till en försvarare, att få en tredje part underrättad om frihetsberövande och att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet.”

10. Artikel 2 (”Tillämpningsområde”) har följande lydelse:

”1. Detta direktiv ska tillämpas på misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden från det att de genom ett officiellt meddelande eller på något annat sätt av den behöriga myndigheten i en medlemsstat har underrättats om att de är misstänkta eller tilltalade för att ha begått ett brott, oavsett om de är frihetsberövade. Det ska tillämpas fram till dess att förfarandena har avslutats, med vilket ska förstås det slutgiltiga avgörandet i frågan huruvida den misstänkta eller tilltalade har begått brottet samt även under rättegången och i väntan på beslut om eventuellt överklagande.

…

3. På samma villkor som fastställs i punkt 1 ska detta direktiv även vara tillämpligt på andra än misstänkta eller tilltalade som under loppet av förhör av polis eller någon annan brottsbekämpande myndighet blir misstänkta eller tilltalade.

…”

11. Artikel 3 (”Rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden”) har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade har rätt till tillgång till en försvarare i så god tid och på sådant sätt att de berörda personerna kan utöva sin rätt till försvar i praktiken och på ett effektivt sätt.

2. Misstänkta eller tilltalade ska ha rätt till tillgång till försvarare utan onödigt dröjsmål. Misstänkta eller tilltalade ska under alla omständigheter ha rätt till tillgång till försvarare från och med den tidpunkt som inträffar först:

a) Innan de förhörs av polisen eller en annan brottsbekämpande eller rättslig myndighet.

b) När utredande myndigheter eller andra behöriga myndigheter genomför utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder i enlighet med punkt 3 c.

c) Utan onödigt dröjsmål efter frihetsberövandet.

d) Om de har kallats att inställa sig inför en domstol med behörighet i brottmål, i god tid innan de inställer sig inför domstolen i fråga.

…”

12. Artikel 12 (”Rättsmedel”) har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden liksom personer som är eftersökta vid förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder har tillgång till effektiva rättsmedel enligt nationell rätt, om rättigheterna enligt detta direktiv har åsidosatts.

…”

13. Artikel 13 (”Utsatta personer”) har följande lydelse:

”Medlemsstaterna ska säkerställa att hänsyn tas till utsatta misstänkta eller tilltalades särskilda behov vid tillämpningen av detta direktiv.”

3. Direktiv 2016/343

14. I artikel 1 (”Syfte”) föreskrivs följande:

”I detta direktiv fastställs gemensamma minimiregler för följande:

a) Vissa aspekter av oskuldspresumtionen i straffrättsliga förfaranden.

b) Rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden.”

15. I artikel 2 (”Tillämpningsområde”) föreskrivs följande:

”Detta direktiv ska tillämpas på fysiska personer som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Det är tillämpligt i alla stadier av det straffrättsliga förfarandet, från det tillfälle då en person blir misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott eller ett påstått brott fram till dess att det slutliga avgörandet av om personen har begått det aktuella brottet har vunnit laga kraft.”

16. I artikel 3 (”Oskuldspresumtion”) föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade betraktas som oskyldiga till dess att deras skuld har fastställts enligt lag.”

17. Artikel 6 (”Bevisbörda”) har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska se till att bevisbördan vid fastställandet av misstänktas och tilltalades skuld åvilar åklagaren. Detta ska inte påverka tillämpningen av en domares eller en behörig domstols skyldighet att söka efter bevisning som kan tala till den misstänktes eller tilltalades såväl fördel som nackdel, och inte heller försvarets rätt att lägga fram bevisning i enlighet med tillämplig nationell rätt.

…”

18. Artikel 10 (”Rättsmedel”) har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade har tillgång till ett effektivt rättsmedel om deras rättigheter enligt detta direktiv åsidosätts.

2. Utan att det påverkar tillämpningen av nationella bestämmelser och system i fråga om bevistillåtlighet ska medlemsstaterna se till att rätten till försvar och rätten till en rättvis rättegång iakttas vid bedömningen av uttalanden som misstänkta eller tilltalade har gjort eller av bevis som upptagits med åsidosättande av deras rätt att tiga eller deras rätt att inte vittna mot sig själv.”

B. Bulgarisk rätt

1. Nakazatelen kodeks (strafflagen)

19. I artikel 33 föreskrivs att den som handlat under inflytande av demens som gör att han eller hon inte kan förstå karaktären eller innebörden av sina handlingar eller kontrollera sitt beteende, inte ska hållas straffrättsligt ansvarig. [7]

20. Enligt artikel 89 kan den som har begått en handling som är farlig för allmänheten utan att straffrättsligt ansvar föreligger, bli föremål för tvångsvård vid ett psykiatriskt specialistsjukhus.

2. Nakazatelno protsesualen kodeks (straffprocesslagen) (nedan kallad NPK)

21. I artikel 24.1 föreskrivs att något straffrättsligt förfarande inte ska genomföras, eller att ett redan inlett straffrättsligt förfarande ska avslutas, om de handlingar som har begåtts inte utgör brott.

22. Artikel 46 reglerar åklagarens uppgifter i det straffrättsliga förfarandet. Åklagaren får föra talan om brott och leda förundersökningen.

23. Artikel 70 handlar om förfarandet för förebyggande intagning på psykiatrisk klinik för undersökning av en tilltalad som lider av en psykisk sjukdom. Beslut om sådan intagning ska fattas av domstol på yrkande av åklagaren, efter särskild prövning i domstolen vid vilken en försvarare ska medverka.

7 https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39/Bulgaria/show.

24. I artikel 94.1.2 och 94.3 föreskrivs att en försvarare ska medverka i det straffrättsliga förfarandet om den tilltalade lider av psykisk sjukdom, varvid det behöriga organet ska förordna en advokat till försvarare.

25. I det kapitel som handlar om åklagarens åtgärder vid förundersökningens slut, föreskrivs i artikel 242.2 att denne ska övervaka att den tilltalades processuella rättigheter har iakttagits under utredningen. Om så inte är fallet ska åklagaren begära att processuella fel avhjälps eller själv avhjälpa felen.

26. I artikel 243.1.1 föreskrivs att åklagaren ska avsluta det straffrättsliga förfarandet i de fall som avses i artikel 24.1 (det vill säga när handlingen inte utgör brott).

27. Enligt artikel 247, som handlar om förberedelserna inför rättegången, föreskrivs det att den inleds genom att åklagaren väcker åtal.

28. Enligt artikel 248 ska den domare som är referent i målet bland annat kontrollera om den tilltalades processuella rättigheter har iakttagits under förundersökningsstadiet (punkt 2.3). Om den tilltalades rättigheter har åsidosatts ska den slå fast vilka fel som har begåtts och återförvisa målet till åklagarmyndigheten för att den ska avhjälpa felen i enlighet med artikel 242.2.

29. Artikel 427 inleder den del som handlar om tillämpningen av de tvångsåtgärder som avses i artikel 89 i strafflagen. Åklagarmyndigheten får föreslå sådana åtgärder och distriktsdomstolen får fatta beslut om dem, med möjlighet att överklaga till en högre instans.

30. Artiklarna 428–431 reglerar förfarandet för att besluta om sådana åtgärder, vilket innefattar en förhandling där åklagaren och den berörda personens försvarare medverkar.

3. Zakon za zdraveto (hälsolagen)

31. Enligt artikel 155 i denna lag ska den som lider av en psykisk störning som kräver specialistvård (enligt artikel 146) bli föremål för tvångsintagning och tvångsvård när han eller hon på grund av sin sjukdom kan komma att begå brott eller utgöra en fara för sina anhöriga eller närstående personer eller för allmänheten eller det råder allvarlig fara för hans eller hennes hälsa.

32. Artikel 156 och följande artiklar reglerar förfarandet för att besluta om tvångsintagning. Ett sådant beslut får fattas av distriktsdomstolen på den ort där den berörda personen är bosatt. För detta krävs det att åklagaren har begärt att ett sådant beslut ska fattas, att en rättspsykiatrisk undersökning har gjorts och att en förhandling har hållits i närvaro av den berörda personen (om hans eller hennes hälsa medger det), hans eller hennes försvarare samt psykiatrikern.

33. I artikel 165.1 föreskrivs att NPK ska tillämpas subsidiärt.

II. Faktiska omständigheter i det nationella målet och tolkningsfrågorna

34. Tidigt på morgonen en 26 augusti 2015 påträffades en livlös person som uppvisade tecken på att ha utsatts för våld på vägen i byn Medkovets (Lom, Bulgarien).

35. När polistjänstemännen omkring klockan 6 på morgonen kom till det hus där offret bodde, påträffade de hennes son, EP, där med blodfläckar på benen. De svar han lämnade vid det första förhöret, då han erkände att han hade begått brottet,[8] fick dem att dra slutsatsen att han led av en psykisk störning och han greps därför och fördes till den psykiatriska kliniken på sjukhuset i Lom.

36. Den 26 augusti 2015 undersöktes brottsplatsen och vittnen förhördes. Vittnena uppgav att EP led av en psykisk sjukdom och att han hade varit inlagd på sjukhus vid flera tillfällen. En rättspsykiatrisk undersökning gjordes varvid det konstaterades att EP led av paranoid schizofreni och att han mellan den 25 och 26 augusti 2015 befann sig i ett tillstånd av permanent medvetandestörning och inte kunde förstå gärningens natur och betydelse.

37. Den 12 september 2015 beslutade Rayonen sad Lom (Distriktsdomstolen i Lom, Bulgarien) att EP skulle tas in på ett psykiatriskt sjukhus med stöd av hälsolagen. Han har sedan varit intagen där åtminstone fram till den dag då beslutet att begära ett förhandsavgörande fattades.

38. Den 7 juli 2016 beslutade Okrazhna prokuratura Montana (åklagarmyndigheten i Montana) att avsluta det straffrättsliga förfarandet mot EP, efter att den funnit att ”den misstänkte är intagen för tvångsvård och därför ännu inte har någon processrättslig status”.

39. Apelativna prokuratura Sofia (åklagarmyndigheten vid appellationsdomstolen i Sofia, Bulgarien) beslutade i egenskap av överordnad åklagarmyndighet att åklagarmyndigheten i Montana skulle återuppta det straffrättsliga förfarandet eftersom det saknades skäl för att avsluta det, vilket åklagarmyndigheten gjorde den 29 december 2017.

40. Den 1 mars 2018 beslutade åklagarmyndigheten i Montana att avsluta det straffrättsliga förfarandet, på grund av att ”brottet i fråga avser en uppsåtlig gärning som begåtts av EP i ett tillstånd där han inte kan åläggas straffrättsligt ansvar”, varför EP skulle vara föremål för tvångsvård.

41. Beslutet delgavs endast offrets dotter och det vann laga kraft den 10 mars 2018.

42. Efter att såväl Distriktsdomstolen i Lom som Distriktsdomstolen i Lukovit förklarat sig sakna behörighet att pröva talan, slog Varhoven kasatsionen sad (Högsta domstolen, Bulgarien) fast att Distriktsdomstolen i Lukovit var behörig domstol för att handlägga det straffrättsliga förfarandet rörande omhändertagandet av EP enligt NPK.

43. Mot bakgrund av detta har Rayonen sad Lukovit (Distriktsdomstolen i Lukovit) hänskjutit följande frågor till domstolen för ett förhandsavgörande:

”1) Ska förevarande förfarande som avser tillämpningen av tvångsvård, som utgör ett statligt tvång för personer som enligt den allmänna åklagarmyndighetens konstateranden har begått en gärning som utgör fara för allmänheten, anses omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 2012/13/EU om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden och direktiv 2013/48/EU om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden?

2) Utgör de bulgariska processrättsliga bestämmelserna avseende det särskilda förfarandet för att vidta tvångsåtgärder enligt artikel 427 och följande i Nakazatelno-protsesualen kodeks (straffprocesslagen; nedan även kallad NPK) – enligt vilken domstolen inte är behörig att återförvisa förfarandet till åklagarmyndigheten med föreläggandet att avhjälpa processuella fel som gjorts under förundersökningen, men kan antingen bevilja ansökan om tvångsvård eller avslå den – ett effektivt rättsmedel i den mening som avses i artikel 12 i direktiv 2013/48/EU och artikel 8 i

8 Enligt polistjänstemännen sa EP till dem att han hade dödat sin mamma för att hon hade förrått honom och överlämnat honom till den serbiska maffian. När de frågade honom varför han hade släpat ut liket på gatan, svarade han att det var för att det inte skulle ligga och stinka på hans gård.

direktiv 2012/13/EU, jämförd med artikel 47 i stadgan om de grundläggande rättigheterna, vilket ger den enskilde rätt att vid domstol göra gällande åsidosättanden av vederbörandes rättigheter under förundersökningen?

3) Är direktiv 2012/13/EU och direktiv 2013/48/EU tillämpliga på straffrättsliga förfaranden (förundersökningen) i de fall där nationell rätt, det vill säga straffprocesslagen, inte använder det rättsliga begreppet ’misstänkt’ och åklagarmyndigheten inte formellt anser att personen är tilltalad i samband med förundersökningen, eftersom den anser att det mord som är föremål för förundersökningen har begåtts av personen i ett tillstånd där denne inte kan åläggas straffrättsligt ansvar, varför den avslutar det straffrättsliga förfarandet, utan att informera den berörde personen om detta, men begär att domstolen beslutar om tvångsvård avseende den berörde?

4) Ska den som avses i en begäran om tvångsvård betraktas som ’misstänkt’ i den mening som avses i artikel 2.1 i direktiv 2012/13/EU och artikel 2.3 i direktiv 2013/48/EU när den polistjänsteman som först kommer till brottsplatsen vidtar de inledande utredningsåtgärderna hemma hos brottsoffret och hennes son, och efter att ha sett blodspår på sonens kropp frågar varför han har mördat sin mor och lagt hennes lik på gatan, vilka frågor besvaras av sonen och han därefter beläggs med handfängsel? För det fall frågan besvaras jakande, ska den berörde från och med denna tidpunkt ges den information som avses i artikel 3.1 i förening med artikel 3.2 i direktiv 2012/13, och hur ska den berördes särskilda behov beaktas i den mening som avses i punkt 2 i samma artikel när information ges i en sådan situation, det vill säga när polistjänstemannen vet att den berörde lider av en psykisk sjukdom?

5) Är en nationell lagstiftning, som den som är tillämplig i målet, som medger frihetsberövande av en person genom att vederbörande läggs in på psykiatriskt sjukhus i enlighet med ett förfarande enligt Zakon za zdraveto (hälsolagen) (en förebyggande tvångsåtgärd som vidtas när det finns bevis på att personen lider av en psykisk sjukdom och det finns risk för att personen kommer att begå ett brott, men inte när ett brott redan begåtts) förenlig med artikel 3 i direktiv 2016/343 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen, i ett fall där den egentliga orsaken till att förfarandet inleds är ett brott avseende vilket det pågår ett straffrättsligt förfarande mot den som är föremål för behandlingen, och kringgår detta rätten vid gripandet till en rättvis rättegång som måste iaktta villkoren i artikel 5.4 i Europakonventionen, det vill säga en rättegång i vilken domstolen är behörig att pröva inte bara huruvida processrättsliga regler har iakttagits, utan även misstanken som motiverar gripandet och huruvida det mål som åtgärden eftersträvar är lagenligt? Detta eftersom domstolen har en skyldighet att göra en sådan prövning när en person grips i enlighet med det förfarande som föreskrivs i straffprocesslagen.

6) Omfattar begreppet oskuldspresumtion enligt artikel 3 i direktiv (EU) 2016/343 även presumtionen att personer som inte kan åläggas straffrättsligt ansvar inte har begått en gärning som utgör fara för allmänheten för vilken åklagaren anklagar dem till dess att motsatsen bevisats i enlighet med processlagen (det vill säga i ett straffrättsligt förfarande och med iakttagande av rätten till försvar)?

7. Kan, med beaktande av vad som föreskrivs i artikel 13 jämförd med artikel 12 i direktiv 2013/48 och artikel 8.2 jämförd med artikel 3.2 i direktiv 2012/13/EU, en nationell lagstiftning som föreskriver olika befogenheter för domstolen som dömer i sak vad gäller prövningen på eget initiativ av lagenligheten av förundersökningen anses säkerställa tillgången till ett effektivt rättsmedel för att skydda utsatta personer, beroende på om domstolen

   a) prövar ett åtal från åklagaren, enligt vilken en bestämd person som är psykiskt frisk har begått ett mord (artikel 249.1 jämförd med punkt 4 i straffprocesslagen), eller

   b) prövar ett förslag från åklagaren som gör gällande att personen har begått ett mord, men att vederbörande på grund av psykisk sjukdom inte kan straffas för brottet och följaktligen begär att domstolen ska ålägga statlig tvångsvård,

och är de olika befogenheter som står till domstolarnas förfogande beroende på förfarandets natur, vilket bestäms utifrån om personen som har begått gärningen har en psykisk hälsa som gör det möjligt att ålägga vederbörande straffrättsligt ansvar, förenliga med principen om icke-diskriminering i artikel 21.1 i stadgan?”

III. Förfarandet vid EU-domstolen

44. Beslutet att begära förhandsavgörande inkom till domstolen den 17 juli 2018, tillsammans med en ansökan om att begäran skulle handläggas enligt förfarandet för brådskande mål, vilket domstolen inte gick med på.

45. Skriftliga yttranden har getts in av EP, den tjeckiska och den nederländska regeringen samt kommissionen. Det har inte ansetts nödvändigt att hålla förhandling.

IV. Bedömning

A. Inledande överväganden

46. Domstolens uppgift då den besvarar tolkningsfrågor är att tillhandahålla den hänskjutande domstolen en tolkning av de unionsrättsliga bestämmelserna som kan vara användbar för den då den avgör målet. Det ankommer emellertid inte på domstolen att uttala sig om faktiska omständigheter eller om de behöriga nationella myndigheternas agerande under de förfaranden, straffrättsliga eller andra, som har föregått beslutet att begära förhandsavgörande.

47. När den tolkar unionsrätten ankommer det inte heller på domstolen att avgöra huruvida bestämmelserna i något av de direktiv som är tillämpliga på brottmål har iakttagits i ett enskilt fall [9] eller huruvida de berörda rättigheterna i praktiken har åsidosatts. [10]

48. De direktiv vars tolkning den hänskjutande domstolen efterfrågar innehåller bestämmelser om de behöriga myndigheternas åtgärder för att skydda misstänkta eller tilltalade personers rättigheter i straffrättsliga förfaranden, i tre olika avseenden: i) de ska ha rätt till information om sina rättigheter vid straffrättsliga förfaranden och om anklagelsen mot dem (direktiv 2012/13), ii) de ska ha rätt att få tillgång till en försvarare och att få en tredje part underrättad om frihetsberövandet och att kontakta tredje parter (direktiv 2013/48) och iii) de ska presumeras vara oskyldiga (direktiv 2016/343).

49. Eftersom dessa tre direktiv bara rör straffrättsliga förfaranden är de inte tillämpliga på psykiatrisk tvångsvård som beslutats av rent medicinska skäl, med stöd av hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Beslut om sådan tvångsvård ska naturligtvis kunna prövas av domstol, eftersom den inskränker personers frihet, men det innebär inte att en sådan prövning är av straffrättslig karaktär.

50. Enligt de uppgifter som föreligger i målet har det i detta fall funnits två parallella förfaranden:

– Ett där hälsolagen har tillämpats (artikel 155 och följande artiklar) och där Rayonen sad Lom (Distriktsdomstolen i Lom) redan från början fann att EP skulle tas in på en psykiatrisk klinik.

9 Dom av den 5 juni 2018, Kolev m.fl. (C-612/15, EU:C:2018:392), punkt 81.

10 Enligt vad den hänskjutande domstolen uppger i sitt beslut (punkterna 17 och 18), har den tidigare påpekat för Varhoven kasatsionen sad (Högsta domstolen) att EP inte hade blivit informerad om sina rättigheter, eller om anklagelsen mot honom, eller om sin rätt till en offentlig försvarare eller om sin rätt att överklaga åklagarmyndighetens beslut. Den tillägger att Varhoven kasatsionen sad (Högsta domstolen) ”utan att motivera det slog fast att referentens påpekanden rörande begränsningarna av [EP:s] rätt till försvar var grundlösa”.

– Det straffrättsliga förfarande som inletts av åklagarmyndigheten och där den hänskjutande domstolen (Rayonen sad Lukovit (Distriktsdomstolen i Lukovit) efter att förfarandet avslutats slutligen ska ta fatta beslut om tvångsvård enligt NPK. Det är enbart i det sistnämnda förfarandet som de tre ovannämnda direktiven är tillämpliga.

51. Domstolen ska således inte besvara frågorna om direktivens tillämpning i förfarandet enligt hälsolagen. Den sistnämnda lagen medger tvångsvård för personer med psykiska störningar som på grund av dessa kan komma att begå brott, utgöra en fara för sina familjer, för andra personer eller för allmänheten eller utgöra en allvarlig fara för sin egen hälsa.

52. Det rör sig om ett förfarande som handläggs av domstol, vilken efter bevisupptagning ska ta ställning till om personen ska tvångsvårdas på en psykiatrisk klinik under en viss tid som kan förlängas. Det har således inte karaktären av ett straffrättsligt förfarande och det omfattas därmed inte av något av de ovannämnda direktiven (enligt artikel 1 i samtliga direktiv, i vilken syftet anges, ska det bara tillämpas på straffrättsliga förfaranden).

53. Den hänskjutande domstolen menar att nationell praxis medger att en person som har begått ett brott under inverkan av psykisk sjukdom får tas in för tvångsvård på ett psykiatriskt sjukhus med stöd av hälsolagen, utan att sedvanliga straffrättsliga förfaranden behöver genomföras.[11] Även om så vore fallet, är det viktiga här att förfarandet enligt hälsolagen saknar straffrättslig karaktär. Om den i något fall används på ett avvikande sätt, måste botemedlet mot denna *de facto*-dysfunktion finnas i den egna nationella lagstiftningen.[12]

54. Jag kommer i min bedömning inte att utgå från formuleringarna i de nio tolkningsfrågorna, vilka för övrigt har överlappande innehåll. Jag föredrar att granska vart och ett av direktiven för att på grundval av tolkningen av dem erbjuda den hänskjutande domstolen ett bedömningsunderlag.

B. Betydelsen av direktiv 2012/13

1. Beträffande de rättigheter som ska iakttas

55. Detta direktiv innehåller bestämmelser som syftar till att skydda vissa rättigheter för misstänkta eller tilltalade personer vid straffrättsliga förfaranden. Närmare bestämt föreskrivs det att de ska ha rätt att skyndsamt få information om vissa processuella rättigheter samt rätt att bli informerade om anklagelsen.

56. Med *misstänkt* avses den person som får reda på (”underrättas”) av den behöriga myndigheten att det finns misstankar om att han eller hon har begått ett brott (artikel 2.1 i direktiv 2012/13).

57. Utöver misstänkt används begreppen *anhållen eller häktad*. Artiklarna 4 och 6.2 i direktiv 2012/13 avser uttryckligen denna situation och där föreskrivs att medlemsstaterna är skyldiga att se till att den som anhållits eller häktats ”skriftligen erhåller rättighetsinformation utan dröjsmål” (artikel 4) och informeras om skälen till anhållandet eller häktningen (artikel 6).

11 Det är den nationella domstolen som ska tolka den nationella lagstiftningen, men hälsolagen tycks erbjuda tillräckliga garantier med tanke på det kontradiktoriska förfarandet och att det slutliga beslutet ska fattas av ett organ som liksom den hänskjutande domstolen är av domstolskaraktär.

12 Enligt den hänskjutande domstolen innehåller NPK bestämmelser om häktning och om motsvarande tvångsmedel för personer som lider av en psykisk störning (artikel 70), vilket innebär att en tillämpning av förfarandet i hälsolagen skulle kunna dölja ett överskridande av den icke-straffrättsliga domstolens befogenheter. Lösningen på ett sådant eventuellt överskridande av befogenheter måste emellertid som sagt sökas i den nationella rätten, som ett sätt att bilägga en eventuell konflikt mellan deras behörighetsområden.

58. Begreppet *tilltalad* befinner sig på en kvalitativt sett högre nivå, eftersom det förutsätter att den behöriga myndigheten (i allmänhet åklagarmyndigheten) har formulerat en specifik anklagelse och gjort gällande att personen har gjort sig skyldig till brott.

59. Logiskt sett är det den myndighet som medverkar i var och en av dessa faser av förfarandet som ska skydda dessa rättigheter. I synnerhet är det fallet när polisen i ett straffrättsligt sammanhang [13] gör ett gripande [14] eller när åklagarmyndigheten formulerar en anklagelse.

60. Direktiv 2012/13 är enligt artikel 2.1 tillämpligt fram till dess att förfarandena har avslutats. Med detta avses ”det slutgiltiga avgörandet i frågan huruvida den misstänkta eller tilltalade personen har begått brottet samt i förekommande fall även under rättegång och i väntan på beslut om ett eventuellt överklagande”.

61. Denna formulering innebär att den kan anses omfatta det fall där ett straffrättsligt förfarande inte mynnar ut i en påföljd i egentlig mening, utan i en säkerhetsåtgärd i form av tvångsvård vid en psykiatrisk klinik eller liknande för en person som inte kan hållas ansvarig på grund av psykisk störning.

62. I ett näraliggande sammanhang anges i artikel 1 b i rambeslut 2008/909/RIF [15] att med påföljd avses ”fängelse eller annan frihetsberövande åtgärd som utdöms under en begränsad eller obegränsad tid på grund av en straffbar gärning efter ett straffrättsligt förfarande”. Mer specifikt anges i artikel 9.1 k i det rambeslutet ”om den påföljd som ådömts omfattar en åtgärd som innebär psykiatrisk vård eller hälso- och sjukvård”.

63. Mot bakgrund av dessa förutsättningar kan en analys av de nationella processrättsliga bestämmelserna jämförda med direktiv 2012/13 ge den hänskjutande domstolen ett svar.

64. Enligt NPK kan ett straffrättsligt förfarande förutom ett frikännande mynna ut i utdömandet av ett straff (genom tillämpning av det ordinarie förfarandet) eller i ett beslut om tvångsvård (enligt det särskilda förfarandet i artikel 427 och följande artiklar i NPK). Reaktionen på brottet, det vill säga straffet, omvandlas till psykiatrisk tvångsvård när gärningsmannen led av en sådan psykisk störning när han eller hon begick brottet att han eller hon inte kan hållas straffrättsligt ansvarig för det.

65. För att det ska kunna fattas beslut om straff eller tvångsvård på grund av att ett brott har begåtts, [16] krävs det enligt bulgarisk lag att ett verkligt straffrättsligt förfarande genomförs, vilket innebär att de rättigheter som direktiv 2012/13 skyddar ska iakttas under förfarandets gång. Jag anser inte att det skydd som direktivet föreskriver kan undantas i något av dessa två fall.

66. Däremot kan den information som ska lämnas till den misstänkta eller tilltalade personen om hans eller hennes rättigheter bli föremål för vissa justeringar, just på grund av hans eller hennes psykiska tillstånd. I vissa fall där det föreligger en allvarlig psykisk sjukdom är det meningslöst att lämna en blankett till den berörda personen med information om hans eller hennes rättigheter, eftersom han eller hon saknar förmåga att förstå den. Såväl denna information som informationen om anklagelsen kan lämnas till hans eller hennes försvarare, eftersom dennes hjälp i alla avseenden är nödvändig, vilket jag ska redogöra för nedan.

13 Det bör beaktas att polisen har behörighet att inleda och handlägga ärenden som rör administrativa förseelser som till exempel påverkar medborgarnas säkerhet eller ordningen på allmänna platser. Dessa ärenden behöver inte vara av straffrättslig karaktär.

14 I skäl 19 och 28 i direktiv 2012/13 anges att informationen ska lämnas till den misstänkte eller tilltalade ”senast före *polisens* … första officiella förhör”. I skäl 22 anges uttryckligen att denna information ska lämnas till ”varje frihetsberövad person i anslutning till att *brottsbekämpande myndigheter* frihetsberövar personen inom ramen för straffrättsliga förfaranden”. Min kursivering.

15 Rådets rambeslut av den 27 november 2008 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på brottmålsdomar avseende fängelse eller andra frihetsberövande åtgärder i syfte att verkställa dessa inom Europeiska unionen (EUT L 327, 2008, s. 27).

16 Jag bortser här som sagt från det förfarande som regleras i hälsolagen och som inte är av straffrättslig karaktär.

67. Enligt artikel 3.2 i direktiv 2012/13 ska informationen om misstänkta eller tilltalade personers rättigheter ges med beaktande av ”utsatta misstänkta eller tilltalade personers” eventuella särskilda behov. Detta uttryck innefattar personer som lider av en allvarlig psykisk störning, vars förmåga att förstå informationen kan vara näst intill obefintlig.

68. Syftet med denna bestämmelse är att informationen ska kunna tas emot och förstås av mottagaren. Detta framgår av ”färdplanen för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden”,[17] där det under förklaringen av ”åtgärd E” (”Särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller åtalade personer”) anges att ”[f]ör att garantera rättvisa förfaranden är det viktigt att särskild uppmärksamhet ägnas åt misstänkta eller åtalade personer som inte kan förstå eller följa innehållet i eller innebörden av förfaranden på grund av till exempel ålder, mental eller fysisk kondition”.[18]

69. När det gäller psykiskt sjuka personer som lider av en allvarlig psykisk störning (vilket förefaller vara fallet här), kan det vara lämpligt att informationen lämnas med hjälp av en tredje person som handlar för den sjuka personens räkning.[19] Under alla förhållanden ska utarbetandet av lösningar för att bistå den som saknar förmåga att handla för egen räkning ske inom ramen för den nationella rätten.[20]

2. Rättsmedel för att skydda dessa rättigheter

70. Enligt artikel 8.2 i direktiv 2012/13 ska medlemsstaterna se till att misstänkta eller tilltalade personer som inte har fått den information som krävs (i enlighet med detta direktiv) har rätt att angripa denna underlåtenhet, ”i enlighet med förfarandena i nationell rätt”.

71. Den hänskjutande domstolen påpekar att det i det särskilda förfarandet för att besluta om tvångsvård för personer som inte kan hållas straffrättsligt ansvariga (artikel 427 och följande artiklar i NPK), till skillnad från i de ordinarie förfarandena inte går att kontrollera om rättigheter åsidosatts under åklagarmyndighetens utredning.

72. Om åklagarmyndighetens utredning mynnar ut i ett beslut att avsluta förfarandet på grund av att den misstänkte inte kan hållas straffrättsligt ansvarig, har domstolen själv möjlighet att godkänna tvångsvård. Det kan då visa sig att rättigheter har åsidosatts under utredningen, utan att domstolen har befogenhet att pröva om de konstaterade felen bör åtgärdas (exempelvis genom att besluta att utredningen ska återupptas). Den kan, enligt den hänskjutande domstolen, bara bifalla eller avslå begäran om tvångsvård.

73. Den hänskjutande domstolen hyser tvivel om huruvida rätten att få tillgång till effektiva rättsmedel, i den mening som avses i artikel 8.2 i direktiv 2012/13, för att angripa den omständigheten att den behöriga myndigheten underlåtit att tillhandahålla eller nekat den misstänkte eller tilltalade den information som han eller hon har rätt till, iakttas under sådana omständigheter.

17 Rådets resolution av den 30 november 2009 (EUT C 295, 2009, s. 1).

18 Europadomstolen slog i sin dom av den 30 januari 2001, Vaudelle/Frankrike, CE:ECHR:2001:0130JUD003568397, § 65, fast att om personen i fråga lider av en psykisk sjukdom ska myndigheterna vidta kompletterande åtgärder för att han ska kunna få ingående information om vilket slags anklagelse som riktas mot honom och skälet till denna.

19 Se punkterna 9 och 10 i kommissionens rekommendation av den 27 november 2013 om processuella garantier för sårbara misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden (EUT C 378, 2013, s. 8), där uttrycket ”lämplig vuxen” används.

20 NPK följer denna logik: om den psykiska störningen är så allvarlig att personen inte förstår, ska en advokat omedelbart förordnas så att denne när han eller hon planerar försvaret kan se till att de övriga rättigheterna iakttas på vederbörligt vis. I artikel 94.1.2 föreskrivs att en försvarare ska medverka i det straffrättsliga förfarandet om den tilltalade lider av en fysisk eller psykisk funktionsnedsättning som innebär att han eller hon inte kan försvara sig. I det fallet ska domstolen enligt artikel 94.3 förordna en advokat till försvarare.

74. Även om det ankommer på den hänskjutande domstolen att tolka den egna nationella rätten, förefaller det inte gå att utesluta ett rättsmedel (som bygger på artikel 243.3 NPK) mot åklagarmyndighetens beslut att avsluta förfarandet, när det senare inleds ett (särskilt) förfarande enligt artikel 427 och följande artiklar i den lagen. Detta rättsmedel skulle kunna bygga på åsidosättandet av den misstänkta eller tilltalade personens rättigheter under det skede som föregick domstolens beslut att godkänna tvångsvård på begäran av åklagarmyndigheten. Således finns det en möjlighet att angripa underlåtenheten, i den mening som avses i artikel 8 i direktiv 2012/13.

75. Den hänskjutande domstolen förefaller godta denna lösning när den i punkt 62 i beslutet att begära förhandsavgörande anger att om artikel 427 och följande artiklar i NPK inte säkerställer ett effektivt rättsmedel, ”skulle den processuella garanti som föreskrivs för ärenden som handläggs enligt det ordinarie förfarandet kunna tillämpas analogt”. [21]

76. Om en sådan tolkning inte är möjlig, är det inte säkert att den bulgariska lagstiftningen, så som den hänskjutande domstolen har beskrivit den, [22] säkerställer rätten till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 8 i direktiv 2012/13, eftersom ingen domstol då skulle ha befogenhet att pröva om de rättigheter som direktivet skyddar har iakttagits i det skede som föregick det som avses i artikel 427 och följande artiklar i NPK. Det ankommer i det fallet på den nationella rättsordningen att fastställa konsekvenserna (i förekommande fall ett eventuellt återställande av försutten tid för att åtgärda de fel som begåtts) av dessa åsidosättanden, om de allvarligt påverkar den berörda personens processuella garantier.

77. Det ska avslutningsvis erinras om att i det förfarande som föreskrivs i artikel 427 och följande artiklar i NPK, måste den berörda personens försvarare medverka vid förhandlingen som ska hållas i den domstol som ska besluta om tvångsvården. [23] Naturligtvis får advokaten vid den förhandlingen för att försvara sin klient åberopa alla de skäl som finns för att motsätta sig tvångsvård, även sådana som bygger på eventuella fel som de behöriga myndigheterna har begått under handläggningen av det straffrättsliga förfarandet.

C. Betydelsen av direktiv 2013/48

1. Beträffande de rättigheter som ska iakttas

78. I detta direktiv föreskrivs det att misstänkta och tilltalade personer ska ha rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden samt rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter.

79. Vad beträffar begreppen misstänkt eller tilltalad och behöriga myndigheter, inom ramen för direktiv 2013/48, hänvisar jag till mina överväganden med avseende på direktiv 2012/13. Närmare bestämt nämns i direktiv 2013/48 uttryckligen ”polis eller någon annan brottsbekämpande myndighet” när det i artikel 2.3 utsträcker villkoren för tillämpning av rätten till tillgång till försvarare till att omfatta personer som inte från början har varit misstänkta eller tilltalade, men som blir det ”under loppet av förhör” av någon av dessa myndigheter. [24]

21 En sådan tolkning skulle inte strida mot bulgarisk rätt: i hälsolagen, som i princip befinner sig längre bort från de allmänna processrättsliga bestämmelserna än det särskilda förfarandet för tvångsvård, föreskrivs i artikel 165.1 att NPK ska tillämpas subsidiärt.

22 Den bulgariska regeringen och åklagarmyndigheten har avböjt att medverka i detta mål om förhandsavgörande, vilket innebär att redogörelsen för den nationella rätten och dess tolkning enbart utgörs av den som den hänskjutande domstolen har tillhandahållit.

23 Artikel 430.2 och 430.3. Den person som begäran om tvångsvård avser får också medverka i förhandlingen, om hans eller hennes hälsa inte hindrar det.

24 Detta slog även Europadomstolen fast i sin dom av den 10 november 2016, Kuripka/Ukraina, CE:ECHR:2016:1110JUD000791807.

80. Eftersom NPK som nämnts föreskriver ett verkligt straffrättsligt förfarande som kan mynna ut i tvångsvård (enligt det särskilda förfarande som föreskrivs i artikel 427 och följande artiklar), ska den som blir föremål för ett sådant förfarande tillförsäkras rätt att få tillgång till försvarare och de övriga rättigheter som föreskrivs i direktiv 2013/48.

81. Till skillnad från vad som är fallet med direktiv 2012/13 påverkar inte den misstänkta eller tilltalade personens psykiska tillstånd hans eller hennes rätt att få tillgång till försvarare, när det rör sig om grova brott.[25] Denna rätt förstärks snarare, eftersom den misstänkte eller tilltalade till exempel kan sakna förmåga att på rättsenligt vis avstå från att hans eller hennes advokat är närvarande (artikel 9 i direktiv 2013/48).

82. Om, såsom jag tidigare påpekat, en person som lider av en psykisk störning kan anses vara *utsatt*, här i den mening som avses i artikel 13 i direktiv 2013/48, ska medlemsstaterna när de tar hänsyn till en sådan persons särskilda behov verka för att en advokat är närvarande.

83. Enligt de uppgifter som föreligger i målet följer NPK denna logik: om störningen är såpass allvarlig att personen inte förstår, ska en advokat omedelbart förordnas så att denne när han eller hon planerar försvaret kan se till att de övriga rättigheterna iakttas på vederbörligt vis. I artikel 94.1.2 föreskrivs dessutom att en försvarare ska medverka i det straffrättsliga förfarandet om den tilltalade lider av en fysisk eller psykisk oförmåga som innebär att han eller hon inte kan försvara sig. I det fallet ska domstolen enligt artikel 94.3 förordna en advokat till försvarare.

84. Det förefaller inte som att den bulgariska lagstiftning om vars oförenlighet med direktiv 2013/48 den hänskjutande domstolen frågar, är oförenlig med direktivet vad beträffar skyddet av de rättigheter som föreskrivs där. Däremot kan det förhålla sig så att lagens föreskrifter inte har följts i ett enskilt fall.

2. Beträffande rättsmedel

85. Om dessa rättigheter trots allt skulle ha åsidosatts, kan mina överväganden rörande rättsmedel för att angripa åsidosättanden av direktiv 2012/13, i tillämpliga delar, tillämpas på direktiv 2013/48.

D. Betydelsen av direktiv 2016/343

86. Detta direktiv syftar till att i straffrättsliga förfaranden förstärka vissa aspekter av oskuldspresumtionen och rätten för misstänkta och tilltalade att närvara vid rättegången.

87. Medlemsstaterna var inte skyldiga att genomföra direktiv 2016/343 förrän den 1 april 2018.[26] Följaktligen kan detta direktiv inte åberopas som unionslagstiftning som ska tillämpas på straffrättsliga förfaranden som har avslutats före det datumet.

88. I förevarande mål framgår det av beslutet att begära förhandsavgörande och de efterföljande förklaringarna från den hänskjutande domstolen, att det slutgiltiga avslutandet av det straffrättsliga förfarandet innan åklagaren begärde tvångsvård, skedde den 1 mars 2018. I detta beslut skulle de omständigheter som styrkts, den tilltalades medverkan och frågan huruvida han kunde hållas straffrättsligt ansvarig prövas.

25 Vad beträffar mindre förseelser medger artikel 2.4 i direktiv 2013/48 vissa begränsningar som innebär att dess garantier bara ska tillämpas i förfaranden vid en domstol med behörighet i brottmål.

26 Artikel 14.1 i direktiv 2016/343.

89. Omständigheterna i det förfarandet kan av tidsmässiga skäl inte prövas mot bakgrund av direktiv 2016/343. Inte heller kan artikel 48 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) åberopas, eftersom det inte finns någon uppgift om att det före den 1 april 2018 skulle ha funnits någon omständighet som föranlett en tillämpning av unionsrätten, i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan.

90. Eftersom den hänskjutande domstolen ännu inte har meddelat beslut i det särskilda förfarandet om tvångsvård av EP, är direktiv 2016/343 visserligen tillämpligt i det förfarandet sedan den 1 april 2018. De tolkningsfrågor som den hänskjutande domstolen ställer handlar emellertid inte om dess eget agerande inom ramen för det förfarandet utan om de behöriga myndigheternas (bland annat åklagarmyndighetens) agerande under det straffrättsliga förfarande som avslutades den 1 mars 2018.

91. Således anser jag att domstolen då den besvarar denna del av begäran om förhandsavgörande, enbart ska slå fast att direktiv 2016/343 inte är tillämpligt på straffrättsliga förfaranden som har avslutats före den 1 april 2018. För det fallet att domstolen skulle vara av en annan uppfattning, ska jag här redogöra för min ståndpunkt beträffande detta.

92. Den oskuldspresumtion som skyddas genom direktiv 2016/343, gäller enligt artikel 2 i direktivet ”i alla stadier av det straffrättsliga förfarandet … fram till dess att det slutliga avgörandet av om personen har begått det aktuella brottet har vunnit laga kraft”.

93. Jag hyser inget tvivel om att om direktiv 2016/343 hade varit tillämpligt av tidsmässiga skäl, borde bestämmelserna i det ha iakttagits i det straffrättsliga förfarandet mot varje misstänkt eller tilltalad, även om personen uppvisar tecken på psykisk störning. Den omständigheten att det är åklagarmyndigheten som leder utredningen i det straffrättsliga förfarandet, utgör inget hinder för att direktiv 2016/343 ska efterlevas i det skede av det straffrättsliga förfarandet som föregår rättegången.

94. Den oskuldspresumtion som skyddas av direktiv 2016/343 är som nämnts tillämplig i alla stadier av alla straffrättsliga förfaranden som rör grova brott.[27] Det saknar i detta sammanhang betydelse om de personer vars ansvar för brottet förfarandet handlar om, lider av psykiska sjukdomar som gör att de inte han hållas straffrättsligt ansvariga i slutet av det förfarandet.

95. Det bör under alla förhållanden påpekas att oskuldspresumtionen, på samma sätt som att den inte utgör hinder för häktning, inte heller förhindrar att den som misstänks för att ha begått ett brott under inverkan av en psykisk störning tas in på en psykiatrisk klinik. Enligt artikel 4 i direktiv 2016/343 utgör den inte heller hinder för ”preliminära avgöranden av processuell karaktär som meddelas av rättsliga eller andra behöriga myndigheter och som grundas på misstanke eller bevisning som talar till nackdel för den misstänkte eller tilltalade”.

V. Sammanfattning, genom hänvisning till tolkningsfrågorna

96. Med ovanstående överväganden anser jag att den hänskjutande domstolens frågor kan besvaras.

– När det gäller direktiven 2012/13 och 2013/48, rör dessa överväganden innehållet i frågorna 1–4 och 7 (första delen).

– När det gäller direktiv 2016/343, rör de innehållet i frågorna 5 och 6.

27 Artikel 7.6 innehåller vissa undantag när det gäller mindre förseelser.

97. Fråga 7 innehåller en delfråga där den hänskjutande domstolen hänvisar till artikel 21 i stadgan och undrar huruvida principen om icke-diskriminering utgör hinder för att det föreskrivs olika befogenheter för domstolen, beroende på om den person som förfarandet rör är psykiskt frisk eller inte. Eftersom jag anser att situationen för en person som lider av en psykisk störning inte kan likställas med situationen för den som är vid sina sinnens fulla bruk, kan det inte anses föreligga en diskriminering på grund av att det finns särskilda processrättsliga bestämmelser för den förstnämnda kategorin. Det hindrar inte att de garantier som ska iakttas enligt de ovannämnda direktiven, ska tillämpas på båda kategorierna av personer, såsom jag har redogjort för ovan.

VI. Förslag till avgörande

98. Mot bakgrund av vad som ovan anförts föreslår jag att domstolen ska besvara de tolkningsfrågor som Rayonen sad Lukovit (Distriktsdomstolen i Lukovit, Bulgarien) har ställt på följande sätt:

1) Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, ska tolkas så, att det ska tillämpas i alla skeden av dessa förfaranden, från och med den tidpunkt då myndigheterna upplyser en person om att han eller hon är misstänkt för brott, även om denna person lider av en psykisk störning.

2) Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet, är tillämpligt, vid de tidpunkter som föreskrivs i direktivet, på misstänkta eller tilltalade personer som lider av en psykisk störning.

3) De rättigheter som direktiven 2012/13 och 2013/48 är avsedda att skydda, ska iakttas, när så ska ske enligt innehållet i direktiven, under den brottsutredning som görs av polisen, under den förundersökning i straffrättsliga förfaranden som leds av åklagarmyndigheten och vid ett särskilt förfarande rörande tvångsvård, när brott har begåtts av personer som på grund av psykisk störning inte kan hållas straffrättsligt ansvariga för dem, i enlighet med vad som föreskrivs i artikel 427 och följande artiklar i Nakazatelno protsesualen kodeks (straffprocesslagen).

4) Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden, är inte tillämpligt på straffrättsliga förfaranden som slutgiltigt avslutats före den 1 april 2018.

5) Ett förfarande för att, av medicinska skäl, besluta om tvångsvård på en psykiatrisk klinik för personer som lider av psykisk sjukdom, som det som regleras i artikel 155 och följande artiklar i Zakon za zdraveto (hälsolagen), omfattas inte av tillämpningsområdet för direktiven 2012/13, 2013/48 och 2016/343.